

В. В. Гончаров, старший викладач
Сумський національний аграрний університет, Україна

Проблеми та завдання охорони земельних ресурсів України

Закріплені у Конституції України вимоги щодо охорони земель свідчать про виняткову важливість земельних ресурсів у всіх сферах життєдіяльності. Конституційні положення є підставою для правової охорони землі як основного елемента навколишнього природного середовища [1]. Ці положення Основного Закону країни знайшли відображення у Земельному кодексі України, Законі України «Про охорону земель» та інших актах земельного законодавства.

Стан земельних ресурсів України викликає дедалі більше занепокоєння у зв'язку із прискореним зниженням родючості ґрунтів: зменшується вміст і погіршується якість гумусу, підсилюються процеси ерозії, вторинного засолення й осолонцювання, розростаються ареали техногенно забруднених і порушених земель. Ці та інші деструктивні процеси руйнують не тільки ґрунтовий покрив, а й усю ландшафтну сферу України [2].

За період земельної реформи характер використання земельного фонду та формування агроландшафтів за своєю структурою є екологічно незбалансованим. Співвідношення, які склалися між сільськогосподарськими та лісовими угіддями з одного боку, і між ріллею та іншими видами сільськогосподарських угідь з другого не можна вважати доцільним і науково обґрунтованим, особливо з екологічної точки зору.

Екологічний стан агроландшафту прийнято оцінювати за співвідношенням – рілля : природні кормові угіддя : ліси. Теоретично обґрунтованим для України є співвідношення 1 : 1,6 : 3,6 відповідно. Фактично ж на даний час співвідношення складає 1 : 0,2 : 0,3, що свідчить про розбалансування культурного ландшафту.

Сучасний стан використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму. Так, із загальної площі (60354,9 тис. га) 42731,5 тис. га або 70,8 % займають сільськогосподарські угіддя, в тому числі рілля – 32531,1 тис. га (53,9 %); природні кормові угіддя – 7848,3 тис. га (13,0%); перелogi – 239,4 тис. га (0,4%); багаторічні насадження – 892,9 тис. га (1,5%) [3].

За період з 1990 року, сільськогосподарська освоєність земельного фонду змінилась за рахунок зменшення площі сільськогосподарських угідь. Площа ріллі за цей період зменшилась на 1039,7 тис. га за рахунок консервації деградованих і малородючих ґрунтів, переведення малопродуктивної ріллі в сіножаті й пасовища. Збільшилися площі: кормових угідь – 451,8 тис. га; перелогів – 234,4 тис. га; лісів та лісовкритих територій – 408,8 тис. га

На сьогодні земельні ресурси України перебувають в досить складному стані. Надмірна розораність земель (понад 54% земельного фонду України)

призводить до збільшення площі еродованих сільськогосподарських угідь. В Україні нараховується понад 1,1 млн. га. деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених земель, які підлягають консервації, 143,4 тис. га. порушених земель, які потребують рекультивації, та 315,6 тис. га. малопродуктивних угідь, які потребують поліпшення. Щороку їх площа збільшується на 80-90 тис. га, внаслідок чого поширюються процеси деградації ґрунтів. За даними Держгеокадастру загальна площа сільськогосподарських угідь в Україні, які зазнали згубного впливу водної та вітрової ерозії становить понад 6 млн. гектарів земель, а пиловими бурями – до 20 млн. гектарів, дефляційно - небезпечні ґрунти займають 19,1% від загальної площі.

Земельний фонд має сталу тенденцію щодо погіршення і за іншими якісними показниками (засоленість, солонцюватість, перезволоженість та ін.). Так, 10,4 млн. га (26,3%) сільськогосподарських угідь складають кислі ґрунти, солонцюваті (середньо і сильно) та засолені ґрунти займають 4,7 млн. га (14,3%). Окрім того, 3,9 млн. га (10%) займають перезволожені й заболочені ґрунти; 5,4 млн. га (14%) – кам'янисті ґрунти [3].

Досить інтенсивно розвиваються процеси лінійного розмиву та яроутворення. Площа ярів становить 140,4 тис. гектарів, а їх кількість перевищує 500 тисяч. Окремі яружно-балкові системи мають інтенсивність ерозії, що перевищує середні показники у 10-20 разів.

Останнім часом посилилися процеси деградації ґрунтового покриву, які зумовлені техногенним забрудненням. Найбільшу небезпеку для навколишнього природного середовища становить забруднення ґрунтів радіонуклідами, важкими металами, збудниками хвороб [2].

Незадовільно здійснюються відновлення відпрацьованих промисловістю земель. При цьому якість рекультивації низька, мало земель повертається у сільськогосподарське виробництво, а їхня родючість майже на половину нижча від природної.

Важливим завданням у сфері оптимізації земельного фонду мають стати заходи щодо вилучення з інтенсивного обробітку деградованих та малопродуктивних сільськогосподарських угідь, ґрунти яких характеризуються негативними природними властивостями, низькою родючістю, а їх господарське використання є економічно неефективним. Значну частину сильно еродованих і деградованих земель, які підлягають поліпшенню, необхідно трансформувати у природні кормові угіддя, що створить сприятливі умови для виробництва продукції тваринництва.

Це дасть можливість знизити рівень розораності території до екологічно оптимального, сконцентрувати сільськогосподарське виробництво на кращих землях, що забезпечить отримання в середньому значно більшого обсягу продукції з одиниці площі та посиленню її конкурентоспроможності.

Для охорони земельних ресурсів, підтримання на високому рівні родючості ґрунтів, збереження довкілля необхідно провести комплекс організаційних, технічних і біотехнічних заходів:

- забезпечення оптимального використання земель, зокрема з урахуванням регіональних програм і планів розвитку територій, генеральних планів населених пунктів;
- оптимізацію структури посівних площ та дотримання науково-обґрунтованих сівозмін;
- захист земель від ерозії (організаційно-господарські, агротехнічні, лісомеліоративні, гідротехнічні заходи);
- рекультивацію порушених земель, поліпшення сільськогосподарських земель;
- підвищення родючості ґрунтів;
- консервацію малопродуктивних і деградованих земель шляхом залуження та заліснення.

Реалізація зазначених завдань сприятиме раціональному використанню природних ресурсів, зупиненню процесів деградації ґрунтового покриву, мінімізації ерозійних процесів, збагаченню довкілля природними елементами ландшафтів, забезпеченню техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини, зменшенню розораності земельного фонду та збільшенню лісистості території.

Список використаних джерел: 1. Довідник із землеустрою / за ред. Л. Я. Новаковського. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Аграр. Наука, 2015. – 429 с. 2. Булигін С. Ю. Формування екологічних сталих агроландшафтів: підруч. / С. Ю. Булигін. – К.: Урожай, 2005. – С.5. 3. Земельні ресурси України та їх використання // Землевпорядний вісник 2011. - № 8. - С. 47 - 48.

П.І.П/б всіх авторів	Гончаров Віктор Володимирович
Контактні телефони	099 1480456
E-mail	snauztk@ukr.net
Повна адреса (вразі заочної участі)	Гончаров Віктор Володимирович, вул. Харківська, 4, кв. 82 м.Суми, 40024
Організація	Сумський національний аграрний університет
Підрозділ	Юридичний факультет, кафедра землевпорядкування та кадастру
Посада	Старший викладач
Учений ступінь та звання	-
Назва секції	Науково-методичні засади розвитку земельних відносин
Назва доповіді	Проблеми та завдання охорони земельних ресурсів України
Форма участі у конференції	Заочна
Потреба в поселенні	-
Потреба в друкованій версії збірника	-